

Római kori villa és mauzóleum Kővágószőlősen

Szerzők: Botykai Zsófia, Grósz Anna Boróka, Kovács Lilla

Pécsi Tudományegyetem Műszaki és Informatikai Kar

Építészmérnök osztatlan képzés

5. évfolyam

Témavezető: Dr. habil Kovács-Andor Krisztián
egyetemi docens

Pécs, 2024.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
I. Kutatási téma bemutatása.....	3
II. Történeti háttér	4
1. Fejezet: Általános elemzés	6
1.1. A villa elhelyezkedése és környezete	6
1.2. A villa történeti áttekintése	7
2. Fejezet: Az épület régészeti elemzése	8
2.1. Feltárások és alkalmazott módszerek.....	8
2.2. Talált tárgyi leletek elemzése	9
2.3. Feltárt állati maradványok vizsgálata	10
3. Fejezet: A villa és mauzóleum építészeti elemzése	11
3.1. A villa felépítése és struktúrája.....	11
3.2. A mauzóleum építészeti elemzése.....	13
4. Fejezet: A villa és mauzóleum helye a magyarországi római örökségben	15
Összegzés	17
Felhasznált irodalom, internetes források	19
Ábra és képgyűjtemény	20

Bevezetés

I. Kutatási téma bemutatása

Közép-Európa területén számos római kori rommal találkozhatunk. Magyarország Dunántúli része Pannonia provincia területén helyezkedett el, melyet Diocletianus császár uralkodása alatt 4 részre bontott. Pannonia Superiort Pannonia Primára és Pannonia Saviára, Pannonia Inferiort Pannonia Secundára és Pannonia Valeriára osztotta, melynek területén feküdt Sopianae, a mai Pécs. A provincia különösen gazdag a római kori emlékekben. Ezek között találhatók villák, mauzóleumok, fürdők és egyéb városi romok is, amelyek a Római Birodalom határvidékén, a limes vonal közelében épültek, és jól megőrizték a római kori élet egyes színtereit. A kővágószőlősi római villa és mauzóleum Pécs közelében helyezkedik el, és az egyik legfontosabb római kori lelőhely hazánkban.

A tanulmány célja, hogy átfogó képet nyújtson a kővágószőlősi villa és mauzóleum történeti és kulturális jelentőségéről, különös tekintettel építészeti felépítésére, régészeti leleteire, valamint a lelőhely megőrzésének és hasznosításának lehetőségeire. Emellett kitérünk arra, hogyan illeszkedik ez a villa a Pannonia provinciában található többi hasonló épület közé, illetve milyen gazdasági és társadalmi funkciókat tölthetett be a maga korában.

A tanulmány a korábbi ásatási jelentések és dokumentumok, valamint az irodalmi források elemzése alapján készült.

1. ábra Pannonia Provincia

II. Történeti háttér

A Római Birodalom mai magyarországi terjeszkedése Kr. e. 1. és Kr. u. 1. század idejében történt. A terület a civilizáció számára kezdetben érintetlen vadonként képzelhető el, egymástól távol letelepedett törzsekkel. Hódítás előtt mindössze egy jelentősebb útról, a Borostyánkő útról van tudomásunk, amely valószínűleg nem volt szilárd burkolatú, hanem kereskedelmi célú ösvényként funkcionált. Tiberius császársága alatt kezdődött a provinciák közigazgatási megszervezése, az első pannóniai város Savaria (mai Szombathely) Claudius uralkodása alatt alapult. A hódítás egyik fontos szakasza a kolonizáció volt, mely során a római építőosztagok kiépítették az út és vízvezeték hálózatot, ezzel párhuzamosan településeket hoztak létre. A római terjeszkedési politika részeként a leszerelt legionáriusokat az újonnan meghódított területeken telepítették le, ahol földterületet kaptak az államtól, figyelembe véve a stratégiai szempontokat. A provinciákban állandó helyőrségek jöttek létre, amelyekkel a római kultúra és életforma mindennapi jelenlétté vált. A helyi lakosok fokozatosan beilleszkedtek, sokan a római városok közelében telepedtek le, vagy azokat kifejezetten az állam telepítette oda, ezzel elősegítve a területek római integrációját és kulturális átalakulását.

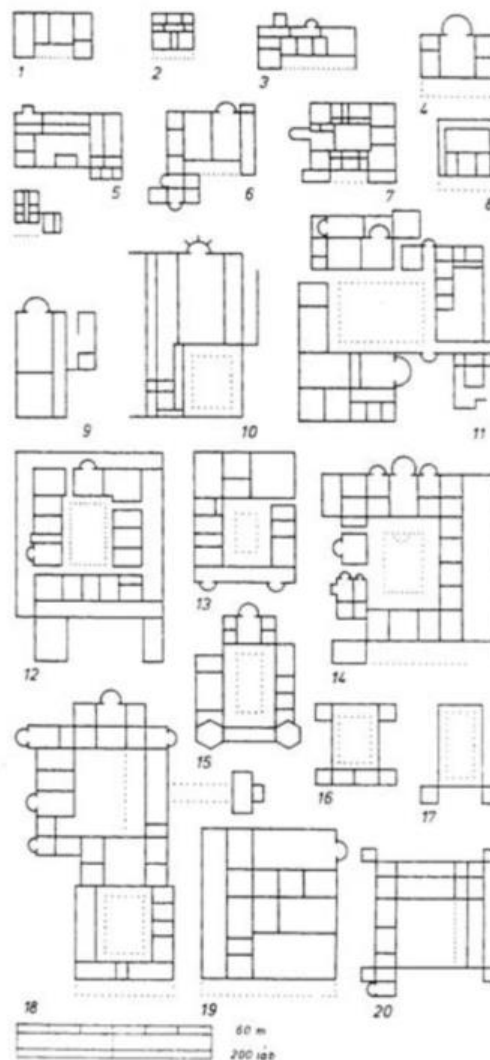
Az 1. század végére, Domitianus császárságának ideje alatt fejeződött be a pannóniai védelmi vonal kiépítése. Pannonia északi és keleti határán, a Duna mentén futó limes vonala biztosította a birodalom védelmét, ennek mentén számos katonai tábor, kereskedelmi útvonal és gazdaságiközpont alakult ki. Diocletianus császársága alatt, a 3. század végén kiépítette a dominatus rendszerét, mely az előző uralkodói rendszerekkel szemben nem leplezte az egyeduralmat. Ennek a változásnak a keretein belül osztották tovább a provinciákat, valamint egyeduralmát a császár megosztotta Maximianussal, aki a nyugati területeket kormányozta. Ők kiválasztottak maguk mellé egy-egy alcsászárt, ezzel létrehozva a tetrarchikus rendszert, melynek célja a hatalom decentralizálása volt. Az intézkedések során az újonnan létrejött Valeria tartomány központja Sophianae lett. „A térség katonai-közigazgatási súlyának megnövekedése, és az egyik császári székhely, Sirmium (ma Srmska Mitrovica) viszonylagos közelsége gazdasági felvirágzást tett lehetővé a térségben, amely kedvező lehetőséget nyújtott a nagy villa gazdaságok működésének.”¹ A villák, amelyek gyakran a Római Birodalom elitjéhez tartozó személyek vidéki birtokai voltak, alapvető szerepet töltöttek be a vidéki gazdálkodásban és a társadalmi életben is.

A villa fogalma a római korban többféle funkciót magában foglaló épületet jelölt, amelyek mérete, alaprajza és térszerkezete hasonló volt. Általában vidéki farmokra

¹ Nagy Levente: Régészeti értékeink: Római kori villa és késő római sírkamra Kővágószőlősen. Bp: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, 2003. pp. 4–5.

utalt, amelyek főépületből, kiszolgáló épületekből és esetenként kisebb településekből álltak. A villák különböző típusait elhelyezkedésük és funkciójuk szerint osztályozták 4 csoportra, villa rustica (vidéki farm), villa urbana (városi villa), refugium villa (erődített villa) vagy villa publica (vendégfogadó). Mindegyik a mindennapi élet fenntartásához szükséges tevékenységeket szolgálta.²

A kővágószőlősi villa feltehetően egy nagy latifundium, másnéven uradalom vagy birtokrendszer főépülete lehetett. A villa köré valószínűleg nagy kiterjedésű gazdaság szerveződött, amely a helyi mezőgazdasági termelés központjaként működhetett. Az épület a villagazdaság tulajdonosának magas társadalmi státuszát is szimbolizálta. Az itt található mauzóleum pedig valószínűleg a birtokosok számára épült temetkezési hely volt, amely a helyszínt szakrális jelentőséggel is felruházta.

2. ábra Pannónia területén feltárt villák alaprajzai

² Zsiga Zoltán: Virtuális építészeti és régészeti hálózat: Doktori disszertáció. Pécs: Breuer Marcell Doktori Iskola, 2015. p. 47.

1. Fejezet: Általános elemzés

1.1. A villa elhelyezkedése és környezete

Sopianae a Duna és a Dráva által közrefogott területen helyezkedett el. Keletről a Duna, délről a Dráva, északról pedig a Mecsek határolta. Mivel Pannónia határtartomány volt, így a két folyó különböző szerepet töltött be a provincia számára. A Duna határt képezett, mely Sopianae-t és a környező területeket védte a szomszédos fenyegetésektől. A Dráva nem alkotott határvonalat, hanem egy átkelési helyet biztosított Mursa, a mai Eszék felé, így jobban összekötötte a területet a Birodalom többi részével. Sopianae több kiemelkedően fontos út találkozásánál helyezkedett el. Áthaladtak ezen a területen olyan katonai és gazdasági útvonalak, melyek összekötötték a Birodalom nyugati és keleti részét.

A kővágószőlősi romok Pécs közelében, Kővágószőlős és Kővágótöttös határában találhatóak, a Mecsek déli lábánál. A 6-os főúttól északi irányban helyezkedik el, erről nyílik egy bekötőút, melytől nyugatra található a villa. Az észak-déli tájolású villát előnyös környezetben építették meg. Északról a Jakab hegy dombjai védték, míg nyugatról a Tertyogó-árok. A hegység védelem biztosítása mellett helyet adott a borászat kialakítására, míg a nagy kiterjedésű síkság a mezőgazdaság számára volt kedvező. A villától körülbelül 2 km-re délre helyezkedett el az egyik kereskedelmi útvonal. A környékben található erdők, melyeknek faállományának zömét tölgyfák, bükkösök és mogyorók tették ki, nagy szerepet játszottak az élet több területén is. Ezekből a fákból építették a villa jelentős részét, az erdőben folytattak állattartást és vadásztak is, nem csak élelemszerzés, hanem szabadidős tevékenység céljából is. Az épületben felhasznált köveket a közelben elhelyezkedő cserkúti bányából hozták.

3. ábra Római kori villa és késő római sírkamra elhelyezkedése

1.2. A villa történeti áttekintése

A villát a feltárt leletek kormeghatározása alapján feltehetően Kr. u. 2. század második felében építették. Időszámításunk szerinti 1. század közepe tájékán telepedtek le a szarmaták törzsei, a jagizok és roxolánok, a Kárpát-medencében, a Tisza völgyében. A 260 környéki roxolán dúlások során a villa súlyos károkat szenvedett, emiatt ebben az időszakban újjáépítették az épületet.

Kr. u. a 4. században történt a legjelentősebb átépítése a villának, valamint ekkora tehető a sírkamra építésének ideje is. Ezutóbbiban a feltárások során 3-4. században vert érméket találtak, melyek közül a legkésőbbi Valens császár ideje alatt (375-378) verték. Ebből következően a temetkezésekre is a 4. század vége felé kerülhetett sor. A mauzóleumot két okból tekinthetjük ókeresztény eredetűnek. Az egyik, hogy I. Constantinus császár 313-ban rendelkezett a teljes vallásszabadságról, ezt követően Pannóniában is egyre népszerűbbé vált a kereszténység. A másik indok a sírkamra alaprajza és falfestményei, melyhez hasonlóak a 3. századi, Dura Eutoposi, iraki sírkamrában, a 4. századi római katakombákban és az Iznikben, Törökországban található ókeresztény sírkamrában találunk.³

„A végső pusztulást tűzvész okozhatta. Ennek eshetett áldozatául az a hatalmas vadászkutya is, amelyet az helyiségben tártunk fel (közelében a legkésőbbi éremmel, Gratianus idejéből). A rendkívül vastag, égett törmelékréteg az egész épületet elborította, így szinte megóvta azt a következő évszázadok szokásos „kitermelésétől”.⁴

³ Nagy Levente: Régészeti értékeink: Római kori villa és késő római sírkamra Kővágószőlősen. Bp: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, 2003. p.7.

⁴ Alice Sz. Burger: The Roman Villa and Mausoleum at Kővágószőlős, near Pécs (Sopianae). Excavations 1977-1982. In: A Janus Pannonius Múzeum évkönyve 30-31. (1985-1986). Pécs, 1987. p.227.

2. Fejezet: Az épület régészeti elemzése

2.1. Feltárások és alkalmazott módszerek

Magyarországon a római kori villagazdaságok kutatása nagy múltra tekint vissza, főként terepbejárások és célzott ásatások alapján. Az utóbbi évek nagyobb területű feltárásai és roncsolásmentes módszerei új, részben még nem publikált adatokat nyújtottak a villák szerkezetéről, gazdasági szerepéről és tájhasználatáról. Az átfogó értékeléshez szükségesek az extenzív roncsolásmentes kutatások, a meglévő információk integrálása és célzott ásatások, hasonlóan a Pannonia nyugati részén és a Birodalom más területein már sikeresen alkalmazott komplex kutatási megközelítésekhez.

A Magyar Ércbányászati Vállalat egykori kísérleti fúrótelepe helyezkedett el a területen, itt találték meg a villa és sírkamra maradványait. A kővágószőlősi villáról 1867-ből származnak a legkorábbi feljegyzések, melyben az épület alapfalairól, a helyiek által szétvert festett sírkamráról és a benne talált díszítetlen szarkofágról írtak. 1912-ben került a Magyar Nemzeti Múzeumba a környéken talált Vénusz szobor. Ezek miatt már a feltárások megkezdése előtt sejtették a kutatók, hogy Kővágószőlős szomszédságában római település létezhetett egykor.

1975-ben kezdődött az első ásatás, Maráz Borbála és Kárpáti Gábor, a pécsi Janus Pannonius Múzeum régészeinek vezetésével. Ekkor került feltárásra a délkeleti sarka az épületnek és a villa alatt megtalálták a bronzkori településre utaló edény darabok és gödrök. Ezt követően a múzeumtól Ecsedy István vette át az ásatás vezetését. Ő a villától 16 méterre megtalálta a sírkamra maradványait. 1977-1983. között Alice Sz. Burger folytatta a feltárásokat, ebben az időszakban került elő a villa teljes területe. 2002-ben Nagy Levente vezetett helyszíni szemlét, 2009-ben pedig Volcsek Vanda terepbejárást, 2014-ben újabb ásatás következett Gábor Olivér vezetése alatt. Legutóbb, csupán néhány éve az „OTKA” posztdoktori kiválósági program keretein belül került sor a magyarországi késő római kori villagazdaságok légirégészeti kutatására, mely során a Kővágószőlős melletti villa is elemzésre került.

A feltárások során használt régészeti módszerek közé tartozott a rétegelemzés, a tárgyak sztratigráfiai elhelyezkedésének pontos dokumentálása, valamint a leletanyag rendszerezett osztályozása. Modern geofizikai technikák, például a magnetométeres és földradaros vizsgálatok lehetővé tették, hogy az épületek földalatti alapjait is feltérképezzék anélkül, hogy azokat teljesen feltárnák. A precíz térképezés és a fotogrammetria szintén hozzájárultak a villa részletes rekonstrukciójához.

2.2. Talált tárgyi leletek elemzése

A villa területén számos tárgyi lelet került elő, melyek a mindennapok különböző színtereit mutatják be. Köztük kerámia töredékek, terra sigillata edények (vörös bevonattal díszített), érmek, ékszerek, bronz fibulák (ruhakapcsoló tűk), ládikaveretek, bronz övcsatok, kőműveskalapács, billogvas, vasvilla, balta, üvegedények láttak napvilágot.⁵ Ezek közül a kiemelkedően fontosokról írtunk.

A feldolgozott emlékek alapján a villa a Kr. u. 2. század második felében épülhetett. A legkorábbi talált érme Marcus Aurelius ideje alatt került kibocsátásra, anyaga bronz, a legkésőbbi Gratianus pénze, melyet a 4. század második felében gyártottak pár évig. Kiemelkedő egy lovast ábrázoló bronzszobor, mely a villa udvarából került elő, valamint egy bodzafa cső, amit a borkészítéshez használtak.

Fig. 110a. Courtyard N: bronze statuette of a horseman
(mounting for a carriage (R.83.129.1) 1 : 1

Fig. 110b. Courtyard N: bronze statuette of a horseman
(mounting for a carriage (R.83.129.1) 1 : 1

4. ábra Udvarból előkerült bronz lovas szobra

⁵ Nagy Levente: Régészeti értékeink: Római kori villa és késő római sírkamra Kővágószőlősn. Bp: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, 2003. p.4.

2.3. Feltárt állati maradványok vizsgálata

Nagy mennyiségű állati csont került elő a villa területén, 2811 csontot jegyeztek fel, melyekből 14 különböző állatfajt azonosítottak. A talált csontok között találtak kutyától és macskától származót is, de a többségük a feltehetően konyhai hulladék lehetett, mivel azokat egy termen belül találták meg nagy mennyiségben, így következtettek arra, hogy a helyiség az egykori konyha volt. „A villa 250 m² alapterületű peristylumában volt a csontanyag 49,3 %-a, míg a tractusok összes alapterületén (770 m²) közel ugyanennyi 50,7% csontmaradvány fordult elő. A peristylumban a villa többi helyiségeihez viszonyítva 3-szoros volt a csontanyag akkumulációja.”⁶ Egy nagyobb testű kutya hiányos csontváza került elő a sírkamrában, melyet gazdájával együtt temethettek el.

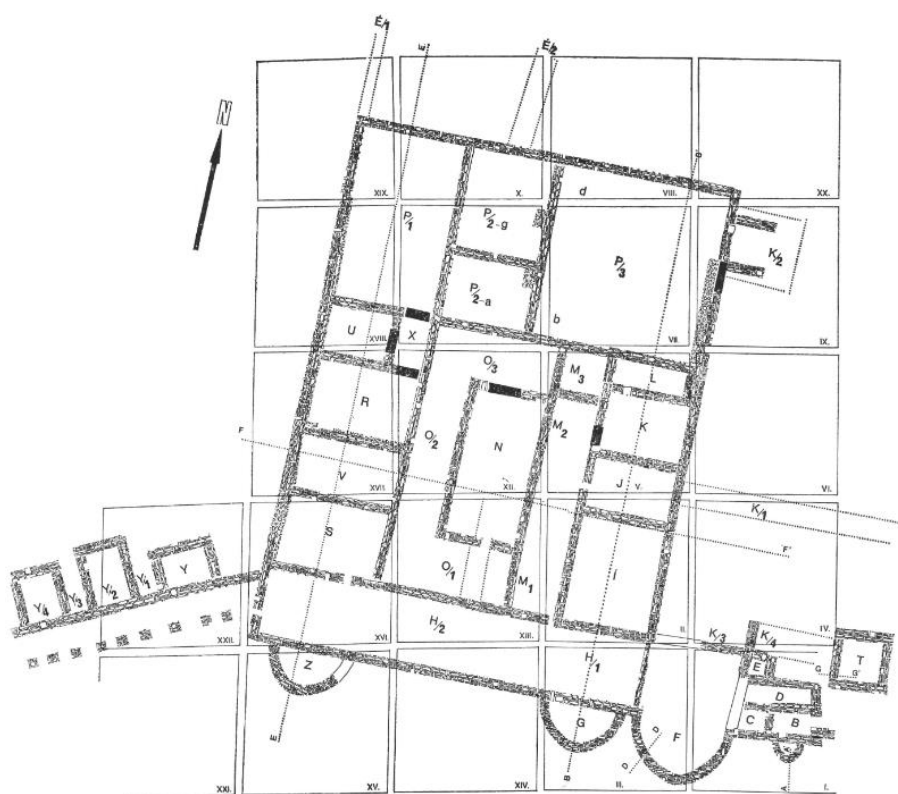
Az ásatások során talált állati maradványok ma a Magyar Nemzeti Múzeumban találhatóak.

⁶ Vörös István: Római kori állatcsontmaradványok Kővágószőlősről. In: A Janus Pannonius Múzeum évkönyve 30-31. (1985-1986). Pécs, 1987. pp. 246.

3. Fejezet: A villa és mauzóleum építészeti elemzése

3.1. A villa felépítése és struktúrája

Az észak-dél tájolású villa közel 2000 m² alapterületű. 40 méter hosszú és 30 méter széles, délkeleti sarkánál található a 15x20 méteres fürdőtraktus, délnyugatinál a 25 méter hosszú, díszes bejáratú szárny csatlakozik hozzá. Ez a nyitott, oszlopos szárny tájolása eltér a villa többi részétől. Az épület közepén kővel burkolt, oszlopos udvar volt, melyet egyik oldalról fűtött, másiktól fűtetlen folyosó keretezett. Ez a térfal északra nyitott volt, míg a többi oldalról zárt, ablakokkal tagoltak a falak.

5. ábra Villa alaprajza

A villa egy része alatt, padlófűtés (hypocaustum-rendszer) volt kialakítva, a keleti szárnyban fűtöttek voltak a szobák. A nyugati szárny szobái alatt nem volt kialakítva a fűtő rendszer, azonban egyes helyiségekben találtak fali fűtőtéglaakat, -csatornákat. Feltehetően ezen az oldalon volt a konyha is kialakítva, amit a talált állatcsontok is alátámasztanak.

Az épületet déli oldalról festett, díszes, fűtött porticus zárta, melyből két apszisos helyiség nyúlt előre. A porticus volt összekötve a fürdőtraktus apszisos fűtött terével. A fürdő romjai alapján a régészek arra következtettek, hogy az egyik kis helyiség (rajzon E) a latrina lehetett, míg a különálló (F) helyiség a tűzifa tároló. A feltárás során a fürdőt

hiányosnak rögzítették, ugyanis attól északi irányba találtak hypocaustum-rendszer maradványokat, azonban a nagy pusztítások és roncsolódás miatt már nem volt a terület jobban feltárható.

Az északi szárnyban kapott helyet a fogadóterem, melyhez kelet felől két kisebb terem csatlakozott. A szélső 12x12 méteres nagyobb alapterületű tér (P/3) funkciója nem tisztázott, de valószínűleg gazdasági udvar lehetett kocsibehajtóval, őrszobával.

A villa főfalai 60, osztófalai 40 cm szélességűek voltak, cserkúti kőből épültek fel. Az épületen imbrexszel ellátott fedélszékes tető volt, azt nagyméretű tetőfedőtégglákkal fedték. A nyugati szárny falain kívül mozaik nyomokat találtak, a szobák padlója padlótégglákból állt. Kimutatható az udvar alatti téglacsatorna meglétéből és ólomcsőmaradványokból, hogy csatornázás itt is megvalósult. A falakat kívül belül falfestmények díszíthették, ablakai üvegezettek voltak.

A vitruviusi elvek alapján tervezték az épületet, annak elhelyezése, tájolása, alaprajza, arányai és elrendezése mind alátámasztják a tanulmányt.

Olyan kiegészítő épületeket, melyek a villaépítészetre jellemzőek voltak, például rabszolgák elhelyezését szolgáló épületet, vízvezetékrendszert, gazdasági épületeket az eddigi feltárások során még nem találtak.

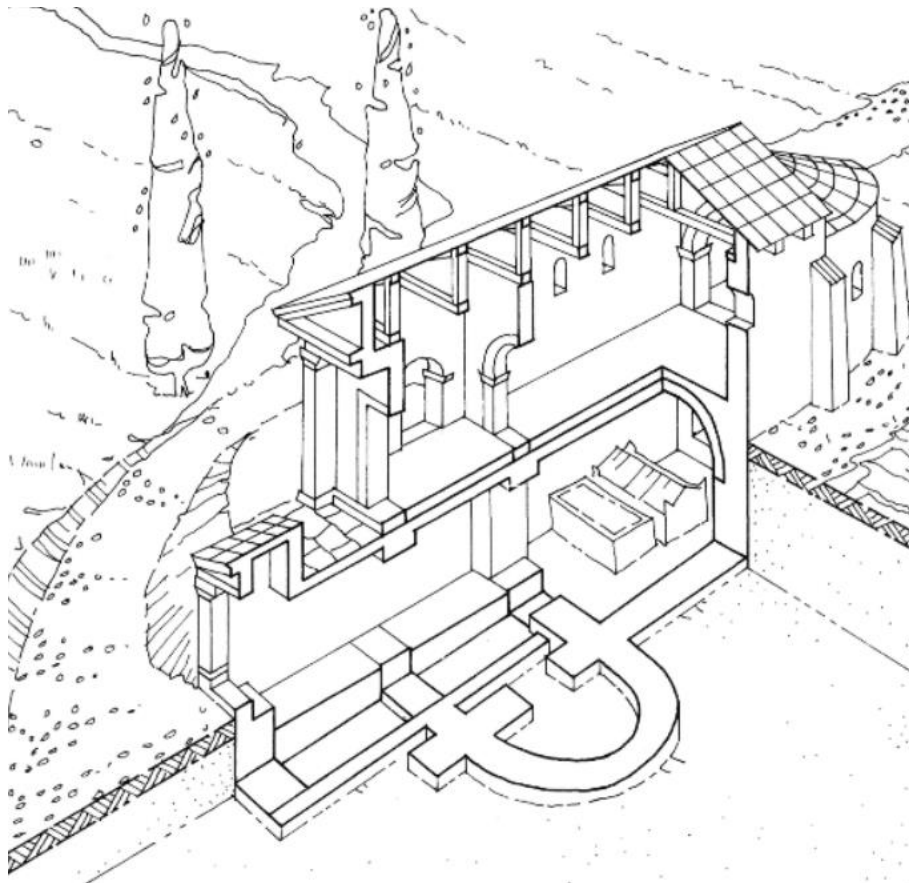
A rom állagmegóvását 1978-ban kezdték, Hajnóczy J. Gyula tervei alapján, Áspán László vezetésével. A munka során került a jelenleg is megtekinthető védőépület a mauzóleum fölé, valamint a romok tetejére egy beton didaktikai csíkkal konzerválták.

6. ábra Villa romjain kialakított didaktikai csík

3.2. A mauzóleum építészeti elemzése

1977-78 között tárták fel a villától déli irányba elhelyezkedő, kétszintes későrómai-ókeresztény mauzóleumot. A 19. század végén az épületet súlyosan megrongálták, különösen a sírkamra falán lévő festést. Az épület a villához hasonlóan észak-déli tájolású, hossza 16 méter. Bejárata délen helyezkedett el, innen lehetett bejutni a felső kápolnába és az alsó sírkamrába egy keskeny, festetlen folyosón keresztül. A felső szinten valószínűleg állandó egyházi tevékenység folyt, mely a helyi keresztény közösség igényeihez igazodott. A sírkamrában rózsaszínű terrazzo padló volt, fellelhetőek a valamikori dongaboltozat maradványai. Két temetkezőhely volt lent, az egyik egy Kelet-nyugat tájolású téglalapzatú kőszarkofág volt, melyet elpusztítottak, a másik hasonló megjelenésű, fejpárnával kiegészítet nyughely volt.

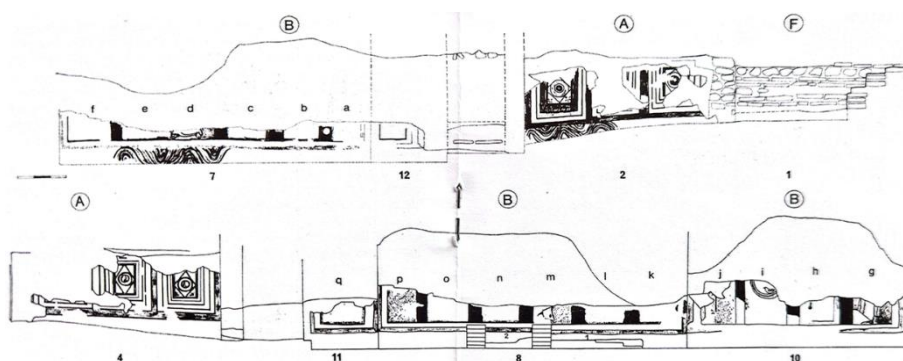

7. ábra Hajnóczy axonometrikus metszete a mauzóleum rekonstrukciójáról

A sírkamra és a narthex falai egyaránt festettek voltak, azonban teljesen más díszítő elemekkel, stílusban. A narthex falain geometrikus, téglalapok, rombuszok, körök voltak, indadíszítéssel kiegészítve. A sírkamra falának alapszíne rózsaszín volt, ezen 18 cm széles függőleges fekete osztósávok futottak végig. Világoskék, domború festett virágok és az osztóvonalak között álló alakok szerepeltek fehér ruhában és saruban. Megmaradt ezeken kívül egy zöld levélfűzér és egy madár képe.

A két helyiségben ugyan olyan 20 cm magas sáv futott végig a falakon a plafon mentén, melyen sárga-fekete-vörös hullámzó vonalak voltak láthatóak.

„A felső kis kápolna északi főapsziszt 5, bejárata melletti 1-1 oldalapsziszt 1-1, míg a főhajó oldalait 1-1 külső támpillérrel építették. Az eddigi szakirodalom szerint is egyedi alaprajzú épület, valamint egy egyidejűleg megépített alsó festett sírkamra 80-100 cm közötti vastagságú falakkal épült, „opus spicatum” technikával. A felső kápolna északi apszisában a későbbi pusztítások miatt sem az oltár (mensa), sem a cancelli helyét nem tudtuk rögzíteni, azonban Hajnóczy Gy. rekonstrukciója (1987.) alapján mindezek egykori megléte bizonyosra vehető. Egyik apszisban sem találtunk temetkezés nyomát.”⁷

8. ábra Sírkamrában fennmaradt falfestmény

⁷ Alice Sz. Burger: The Roman Villa and Mausoleum at Kővágószőlős, near Pécs (Sopianae). Excavations 1977-1982. In: A Janus Pannonius Múzeum évkönyve 30-31. (1985-1986). Pécs, 1987. p.228.

4. Fejezet: A villa és mauzóleum helye a magyarországi római örökségben

„A Kulturális Örökség Védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 11-12. §-a szerint Magyarország valamennyi régészeti lelőhelye általános régészeti védelem alatt áll, az ország és annak régiói kiemelkedő (fokozott és kiemelt jelentőségű) történeti és kulturális jelentőségű régészeti lelőhelyeit pedig különös jogszabályban kell régészetileg védetté nyilvánítani. Ilyen fokozott jelentőségű régészeti lelőhely a kővágószőlősi római kori villa és késő római síri építmény. A régészeti terület bolygatatlanul maradt részeinek megóvása az utókor számára az egész magyar társadalom érdeke”⁸

A kővágószőlősi római villa és mauzóleum kiemelkedő római kori emlékek közé tartozik Magyarországon és jelentős szerepet játszik a Pannónia provincia örökségében. A régészeti kutatások és feltárások által nyert információkat figyelembe véve mélyebb betekintést nyújt a magyarországi római települések életébe. Ez a komplex helyszín lehetőséget teremt annak megértésére hogyan zajlott a gazdasági és társadalmi élet a korszak mindennapjaiban. A villáról elmondható, hogy nem csak gazdasági funkciót töltött be, hanem társadalmi és vallási közösségi pont lehetett a területen.

Zsiga Zoltán, Breuer Marcell Doktori Iskolában végzett disszertációjának 1. tétele a kővágószőlősi villára és mauzóleumra is igaz:

„Kimondhatjuk, hogy a rommüemlékek bemutatási funkciója jelen pillanatban nem rendelkezik kellő hozzáadott információval, ezek nélkül viszont főleg a nagykiterjedésű épület és városrész romjaink értelmezhetetlenné válnak a látogatók számára. Ebben az esetben romjaink, régésze parkjaink nem látják el funkcióikat az elvárható mértékben, felismerhető, hogy általános megítélésük és látogatottságuk sem éri el a kívánt mértéket.”⁹

Erre reflektálva készült a területre fejlesztési tervünk, mely során két fontos elvet követtünk. Az egyik a villa romjainak állapot megőrzése, a másik a terület turisztikai fellendítése, amely a helyi borászatok és az ókori római gasztonómia ismertetésére épülnek. A területet jelenleg nem könnyű megközelíteni, erre egy burkolt út létesítését kezdeményezzük keleti irányból, ezen út mellé pedig a vendégparkoló létesítését. A terület tájrendezése során szükséges lenne a természetes felügyelet javítása miatt az elburjánzott cserjéket eltávolítani, ezek helyére keletről a romokra párhuzamosan tájolt, dombház jellegű, két épületrészből álló épületet lehetne kialakítani, amely a

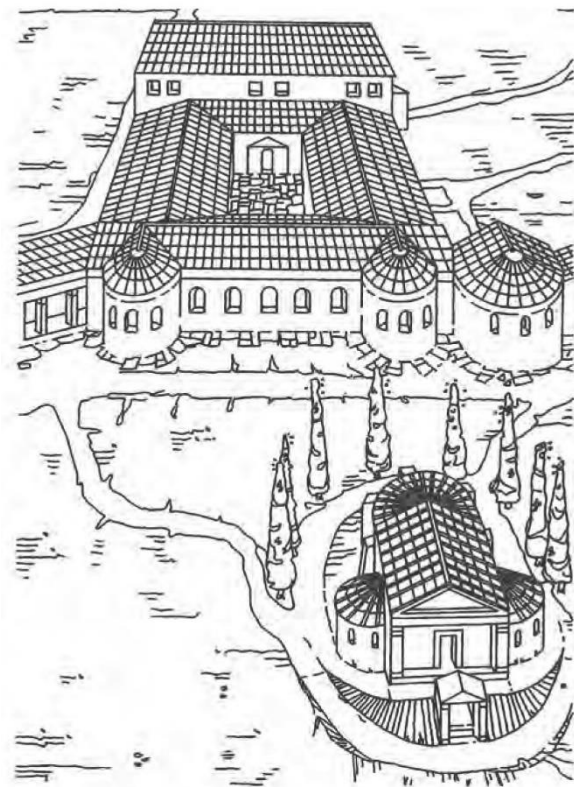
⁸ Nagy Levente: Régészeti értékeink: Római kori villa és késő római sírkamra Kővágószőlősen. Bp: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, 2003. p.1.

⁹ Zsiga Zoltán: Felhasználóbarát műemlékvédelem: A virtuális építészeti és régészeti hálózat: Tézisfüzet. Pécs: Breuer Marcell Doktori Iskola, 2015. p.2.

megközelítés irányából megfelelően takarná a meglévő, védendő romokat. Ez ugyanis egy „időkapuként” funkcionálna a jelenből a villa építésének idejében, egészen a Krisztus utáni 2. századba, ezért ugyan a romokat eltakarjuk a dombbal, azt egy hosszan felvezető, de közvetlen úttal kötnénk össze a telepítendő parkolóval, ez az út különíti el a két épületrészt egymástól. A megközelítés felől még a dombra felfutó lépőkövekkel biztosítanánk az épületre való feljutás lehetőségét is, amely a romokra való megfelelő rálátást szolgálná ki. Amíg keletről az épület teljesen zárt, addig nyugat felől a konyha kivételével teljesen üvegezett lenne, amely a természetes fény bejuttatása mellett a bent tartózkodóknak engedne rálátást a romterületre.

A koncepciónkban a romokról eltávolításra került a betonsáv, melynek se állapota, se megjelenése nem illik egy ilyen jelentőségű régészeti lelőhelyre. Az ásatás során 6 darab küszöbkövet találtak, amelyek a korábban biztosan meglévő nyílászárókat jelölik ki. Ezek fölé az egykori belmagasságnak és nyílásszélességnek megfelelő méretű, fa szerkezetű kapukat helyeznénk el, amelyek helyet adnának a korábbi villáról szóló információs tábláknak is. A kapukkal nem célunk rekonstruálni az épületet, annak bizonytalan eredeti állapotára való tekintettel, de ezzel megkívánunk adni egy kevés térérzetet az odalátogatók számára, miközben egyéb informatív táblákkal tudhatnak meg többet a korábban itt állt ókori épületről.

Úgy véljük egy rom nem feltétlen elég a magyar turisztikai életbe való bekapcsolásba, így két kiegészítő funkciót kívánunk a területen megvalósítani. Az egyik egy múzeum épületrész, amelyben bemutatásra tudna kerülni a terület és a villa fejlődése, kreatív múzeum pedagógiai foglalkozásoknak adhatna otthont. A másik épületrész pedig a fogadóépület lenne, ahol egy pihenőtér, mosdók a gasztrkonyha, illetve a kávézó és borkóstoló tér kapna helyet. Itt a hely szelleméhez illeszkedve Marcus Gavius Apicius szakácskönyvéből lehetne római korból származó eredeti receptek alapján készült ételeket kóstolni, hozzá egy helyi borászat ételhez illő borait kóstolni. Apicius egy patrícus volt, aki Augustus és Tiberius uralkodása alatt élt, szakácskönyve az egyetlen fennmaradt ókori receptgyűjtemény. Bár halálát követően változtak még a könyvben leírt receptek, az ott olvasható változatuk a 6. század környékén véglegesedhetek. A koncepció kiszolgálja a turizmus, a kultúra, az örökségvédelem és oktatás igényeit is, ezzel fellendítve a rom használatát és ismertségét. A koncepció kiszolgálja a turizmus, a kultúra, az örökségvédelem és oktatás igényeit is, ezzel fellendítve a rom használatát és ismertségét.

9. ábra Hajnóczy rekonstrukciója a villáról és mauzóleumról

Összegzés

Pannonia provincia fontos határtartomány volt, Sopianae környéke katonai, kereskedelmi és gazdasági szempontból is jelentős szerepet kapott. A kővágószőlősi római kori villa és késő római sírkamra területe kiemelkedő régészeti lelőhely, mely segít betekintést nyerni a villagazdaságba és a kor mindennapjaiba. A pusztítások ellenére rengeteg leletet tudtak feltárni, melyekből sok következtetést le lehetett vonni az épületre és működésére vonatkozóan.

A Hajnóczy Gyula által tervezett mauzóleum rekonstrukciója az utóbbi évtizedekben az elhanyagoltság miatt és a vandalizmus miatt jelentős károkat szenvedett. A konzerválás során a villa romjaira húzott beton réteg nem bizonyult a legjobb megóvásnak. A villa és mauzóleum jelenlegi állapota nem méltó fontosságához mérten, így a terület fejlesztése, rendbe tétele javasolt. Az általunk megalkotott fejlesztési terv turisztikai, oktatási és örökségvédelmi funkciót lát el. A tervek további kidolgozást igényelnének, a koncepció inkább gondolatébresztőként szolgál, remélve, hogy a terület nagyobb figyelmet kap a következő években.

Felhasznált irodalom, internetes források

1. Nagy Levente: Régészeti értékeink: Római kori villa és késő római sírkamra Kővágószőlősen. Bp: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, 2003.
2. Alice Sz. Burger: The Roman Villa and Mausoleum at Kővágószőlős, near Pécs (Sopianae). Excavations 1977-1982. In: A Janus Pannonius Múzeum évkönyve 30-31. (1985-1986). Pécs, 1987. pp. 65-228.
3. Gyula J. Hajnóczi: The conceptual and actual reconstruction of the villa and the burial vault at Kővágószőlős. In: A Janus Pannonius Múzeum évkönyve 30-31. (1985-1986). Pécs, 1987. pp. 229-236.
4. Ernő Horváth: Wooden remains from the Roman villa at Kővágószőlős. In: A Janus Pannonius Múzeum évkönyve 30-31. (1985-1986). Pécs, 1987. pp. 236-241.
5. István Vörös: The animal remains from the Roman imperial period of Kővágószőlős. In: A Janus Pannonius Múzeum évkönyve 30-31. (1985-1986). Pécs, 1987. pp. 243-247.
6. Magyar Zsolt: Késő császárkori sírépületek Pannoniában. In: Archeologiai Értesítő 137. (2012). Bp: Akadémia Kiadó, 2012. pp. 125-144.
7. Szabó Máté: Római kori villagazdaságok légirégészeti kutatása Magyarországon. In: Archeologiai Értesítő 145. (2020). Bp: Akadémia Kiadó, 2020. pp. 207-235.
8. Zsiga Zoltán: Felhasználóbarát műemlékvédelem: A virtuális építészeti és régészeti hálózat: Tézisfüzet. Pécs: Breuer Marcell Doktori Iskola, 2015.
9. Zsiga Zoltán: Felhasználóbarát műemlékvédelem: A virtuális építészeti és régészeti hálózat bemutatása a római romemlékek kapcsán. Pécs: Breuer Marcell Doktori Iskola, 2015.
10. Magyar Nemzeti Múzeum: Régészeti adatbázis: Kővágószőlős, MÉV Kiskút, I. üzem késő római sírkamra. In: <https://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/65451> (Letöltés: 2024.11.21.)
11. Wikipédia: Dominatus. In: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Dominatus> (Letöltés: 2024.11.21.)
12. Balog Farkas Csaba – Kovaliczky Gergely: Örökségvédelmi hatástanulmány Kővágószőlősen. Pécs, Kokas és Társa Tervező Kft. 2014. In: <https://www.slideshare.net/slideshow/kvgszls-rksgvdelmi-hatstanulmny/41616542#46> (Letöltés: 2024.11.21.)
13. Marcus Gavius Apicius: Szakácskönyv a római korból. Bp: Enciklopédia Kiadó Kft, 2003.
14. Vonyó József – Visy Zsolt: Pécs története 1.: Az őskortól a püspökség alapításáig. Pécs, Kronosz Kiadó, 2013.
15. Kovalicky Gergely – Tóth Zsolt: Pécs római kori településtörténetének vázlata. In: https://okorportal.hu/wp-content/uploads/2015/03/2014_01_toth_kovaliczky.pdf (Letöltés: 2024.11.21.)

Ábra és képgyűjtemény

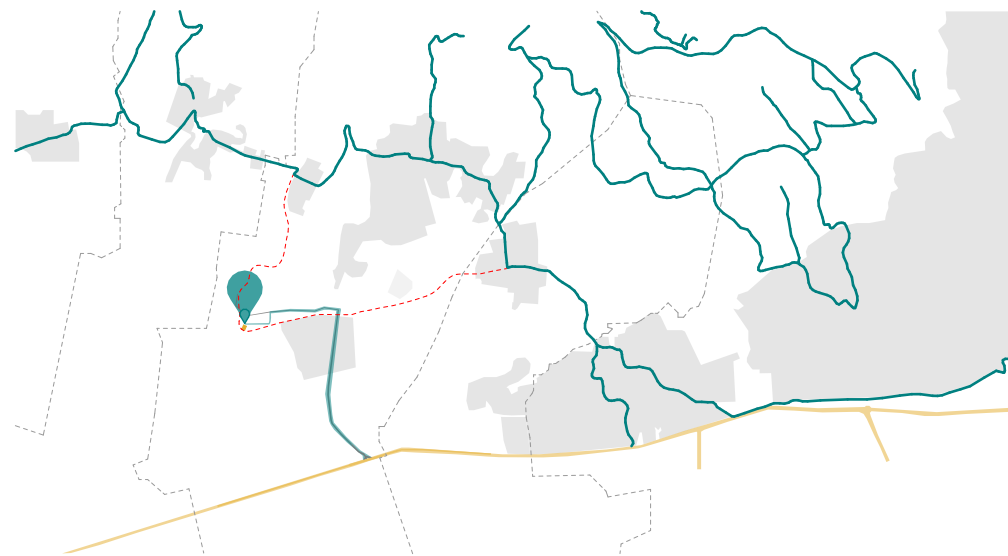
1. ábra *Pannonia Provincia* (Forrás: Wikipédia: Pannonia (provincia). In: [https://hu.wikipedia.org/wiki/Pannonia_\(provincia\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Pannonia_(provincia)) (Letöltés: 2024.11.21.)) 3
2. ábra *Pannónia területén feltárt villák alaprajzai* (Hajnóczi J. Gyula: Pannónia római romjai. Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1987.) 5
3. ábra *Római kori villa és késő római sírkamra elhelyezkedése* (Google maps képernyőkép) 6
4. ábra *Udvarból előkerült bronz lovas szobra* (Forrás: Alice Sz. Burger: The Roman Villa and Mausoleum at Kővágószőlős, near Pécs (Sopianae). Excavations 1977–1982. In: A Janus Pannonius Múzeum évkönyve 30–31. (1985–1986). Pécs, 1987. p.120. 9
5. ábra *Villa alaprajza* (Forrás: Alice Sz. Burger: The Roman Villa and Mausoleum at Kővágószőlős, near Pécs (Sopianae). Excavations 1977–1982. In: A Janus Pannonius Múzeum évkönyve 30–31. (1985–1986). Pécs, 1987. p.68 11
6. ábra *Villa romjain kialakított didaktikai csík* (Forrás: Awilime Magazin In: <https://www.awilime.com/fenykepalbum.aspx?a=2&b=cd&c=9> (Letöltés: 2024.11.21.)) 12
7. ábra *Hajnóczy axonometrikus metszete a mauzóleum rekonstrukciójáról* (Forrás: Gyula J. Hajnóczy: The conceptual and actual reconstruction of the villa and the burial vault at Kővágószőlős. In: A Janus Pannonius Múzeum évkönyve 30–31. (1985–1986). Pécs, 1987. p.234.) 13
8. ábra *Sírkamrában fennmaradt falfestmény* (Forrás: Nagy Levente: Régészeti értékeink: Római kori villa és késő római sírkamra Kővágószőlősen. Bp: Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, 2003. pp. 8–9.) 14
9. ábra *Hajnóczy rekonstrukciója a villáról és mauzóleumról* (Forrás: Gyula J. Hajnóczy: The conceptual and actual reconstruction of the villa and the burial vault at Kővágószőlős. In: A Janus Pannonius Múzeum évkönyve 30–31. (1985–1986). Pécs, 1987. p.230.) 16

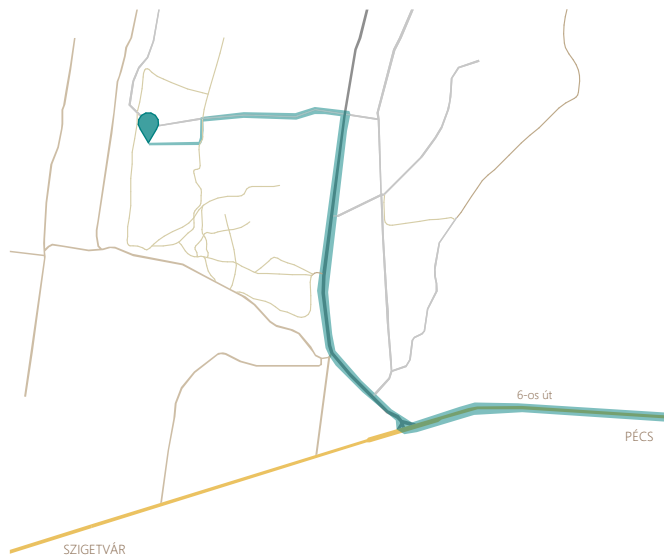
KŐVÁGÓSZŐLŐS-RÓMAI KORI VILLA ÉS MAUZÓLEUM

Készítette: Botykai Zsófia, Grósz Anna Boróka, Kovács Lilla

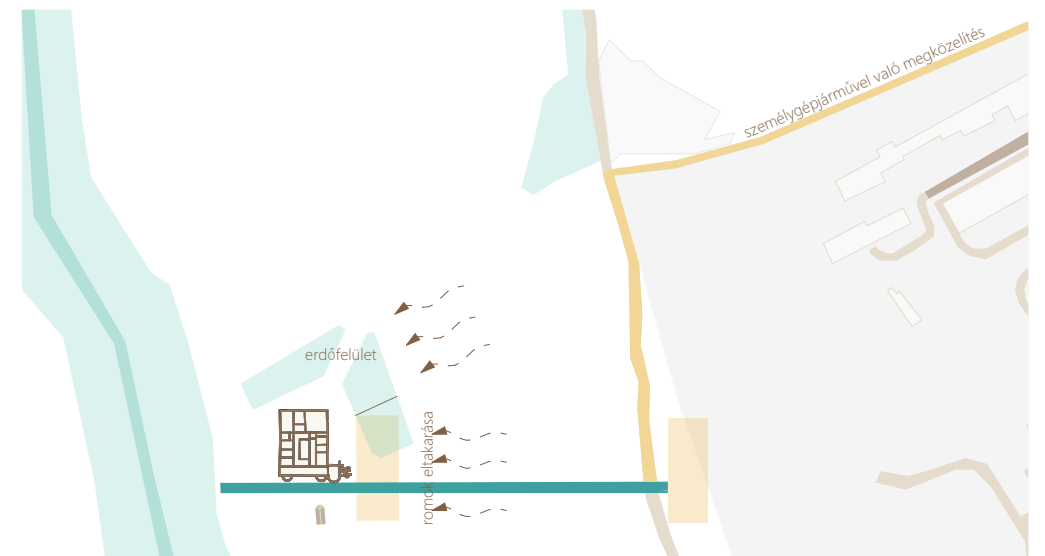
2024.12.04.

Turista útvonal kibővítése a romhoz

Fő megközelítés

Épület és parkoló helyzete

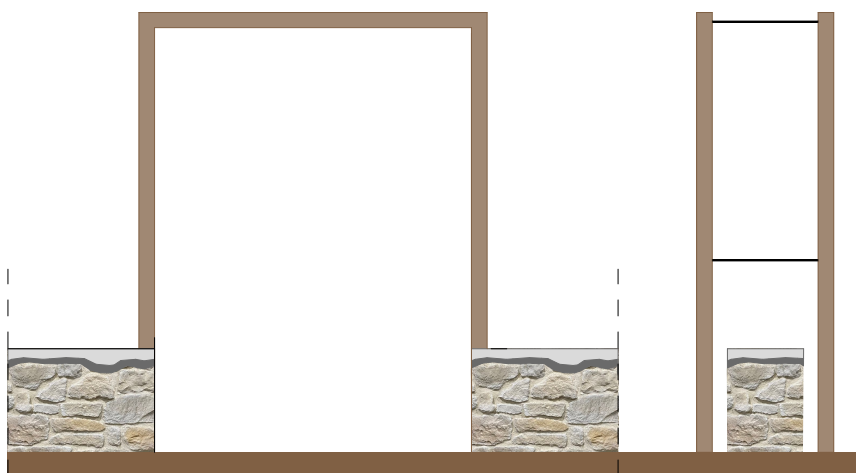
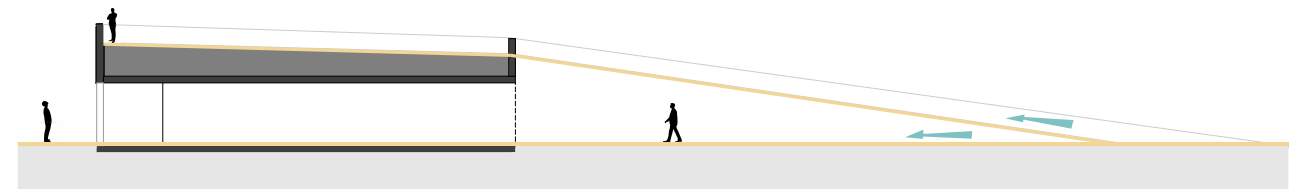
Eredeti romok

Jelenlegi állapot

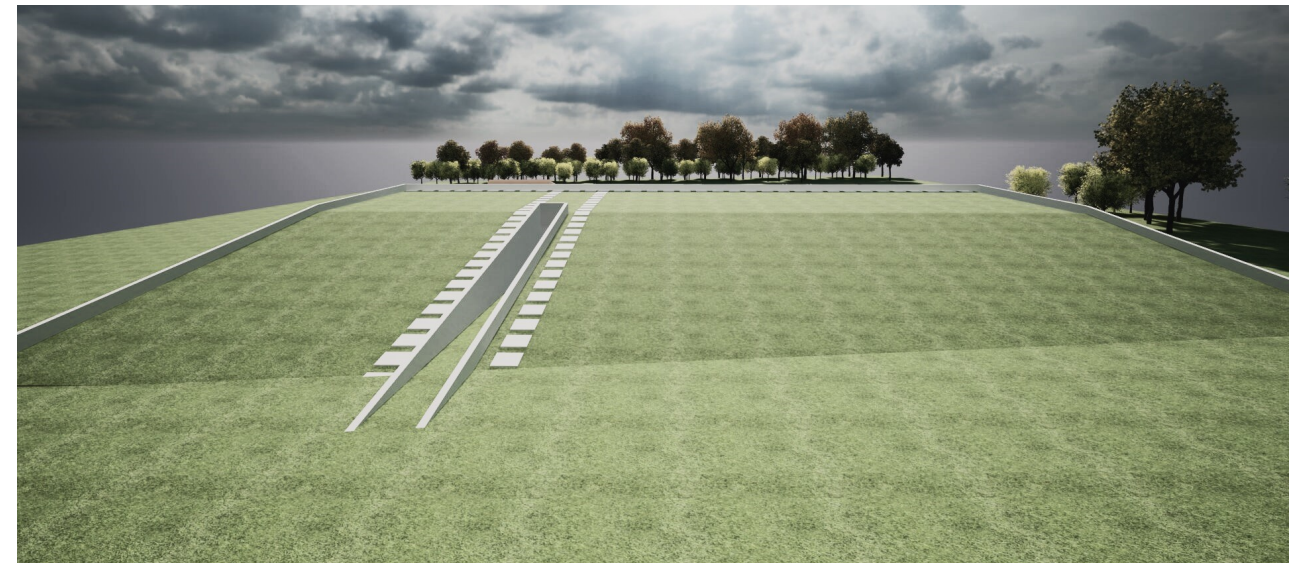
Tervezett állapot

Romkezelés

Fogadóépület felépítése

Látványok

